

פב דיין צוואה יבשה, ובו ב' סעיפים:

פג דיני בית־הפסא בקריאת שְׁמַע, ובו ה' סעיפים:

פֶּאָר הײַט

בְּאוֹר הַלֵּכָה

במגיעות לארץ, או על-כל-פנים עד פחות משלשה טפחים סמוך לארץ דאמרינן לבוד, דאי לאו הכי אסור לדעת רב האי גאון

(א) כִּסְי־מִשְׁנָה: (ב) אֵלֶיהָ רָבָה וּמִגְרָגְבוּרִים וַיִּשְׁעוּתִי־עֵינָהּ וְדָרְךְ־הַחַיִּים וַחֲזִי־אָדָם וְשָׁלַח־שָׁמָּה וּשֵׁא" (ג) דָּרְךְ־הַחַיִּים: (ד) פְּרִי־מִגְדִּים: (ה) שַׁעֲרֵי־תִשְׁבָּה בִּסְמִן־חַ: (ו) חֲזִי־אָדָם: (ז) מִי־אָדָם וְכֵן מִזִּכָּה מוֹחֲסוֹת בִּכְרוֹת כ"ב ע"ב ד"ה מִמָּהִין ע"ש: (ח) פְּרִי־מִגְדִּים בִּסְמִין עו וּפְשׁוּט, וְכֵן מִזִּכָּה בְרָךְ כֹּה ע"א בְּנִקְרָא ע"ש: (ט) מִקְוֵי־אֲבָרְקָה לִקְטָן סִימָן שֶׁב שֶׁפִּיר־קָטָן כֹּה, עַם שֵׁן וּבִפְרִי־מִגְדִּים: (א) כָּל הָאֲחֻרּוֹנִים: (ב) נִחְלַת־זָבִי וְאֵלֶיהָ רָבָה: (ג) תַּלְמִידִי בְּנָנוּ יוֹנָה הֹכֵא בְּכִיתִי־יוֹסֵף: (ד) עֲלַת־תַּמִּיד וְאֵלֶיהָ רָבָה:

הלכות קריאת שמע סימן פב פג

ביאורים ומוספים

סימן פב

דין צוואה יבשה

[משנ"ב ס"ק א]

והאחרונים הסכימו כלם בזה לאסור⁽¹⁾, ואף בדיעבד אם קרא, צריך לחזור ולקרות קריאת שמע ולהתפלל בתורת נדקה⁽²⁾.

(1) וכן כתב השו"ע הרב (ס"א) לאסור, משום שספיקא דאורייתא לחומרא.

(2) ולענין תפילת נדבה, כתב לקמן (סי' קז ס"ק ב) שיתנה ויאמר, שאם לא יצא ידי חובת תפילה תהיה תפילה זו לחובתו, ואם כבר יצא ידי חובת תפילה תהיה תפילה זו לנדבה.

[משנ"ב שם]

אף-על-גב דמיס לא מהני [עין בסימן עו⁽³⁾], מקל מקום גלד וכפור⁽⁴⁾.

(3) שם (ס"ק כא) חילק בין סתם מים שאינם מועילים, לבין מים עכורים שנחשבים לכיסוי.

(4) גלד, ביאר הרמ"א לקמן (סי' קס ס"ב) שהוא מים הנקפים מרוב הקור. וכפור, ביאר המשנ"ב שם (ס"ק נו) שהוא גשמים שנקפו בירידתן, והוא כעין ברד.

[משנ"ב ס"ק ד]

ואז בעי הרתקה מהן ד' אמות כמו מצוה⁽⁵⁾ וכו', וצ"ע לעיל בסימן עז במשנה ברורה⁽⁶⁾.

(5) ולגבי מי רגלים שמסתפק אם ביטלם על ידי שפיכת רביעית מים עליהם, כתב לעיל (סי' עז ס"ק כה) בשם החיי אדם שאף שהאיסור הוא רק מדרבנן, יש להחמיר בכך כיון שכבר איתחזק איסורא, אמנם בשעת הדחק שמחמת כך יתבטל מקריאת שמע ותפילה, רשאי להקל.

(6) שם (ס"ק ז) הכריע כדעת החכם צבי, שבמי רגלים שהם פחות מרביעית אין צריך לבטלם ברביעית מים, אלא די ברוב מים.

ולגבי תינוק שהטיל מי רגלים ועבר דבר מועט מהם על בגד האם, כתב לקמן (סי' שב ס"ק נד) שמועיל לבטלם על ידי קינוח הידים בבגד כדי שתוכל להתפלל.

סימן פג

דיני בית-הכנסא בקריאת שמע

[משנ"ב ס"ק ב]

ואסורו מן התורה⁽¹⁾.

(1) והחזו"א כתב (א"ח סי' יז ס"ק ט) שבית הכנסא שפינו ממנו הצוואה וכעת אין בו טינוף או ריח רע, אין איסורו אלא מדרבנן. והוסיף לבאר בדברי תלמידי רבינו יונה [שהם מקור דברי

המשנ"ב], שכיון שבזמן שהיה בו צוואה נאסר מן התורה, החמירו בו רבנן שישאר בו האיסור שכבר נאסר בתחילה.

[משנ"ב ס"ק ג]

דאם דרכו תמיד לצר תפלין בהסודר אסור להשתמש בו תשמיש אחר קאלו אןמנה⁽²⁾.

(2) ואף בצר בו רק פעם אחת, אם היה על דעת שיצור בו תמיד, כתב לעיל (סי' מב ס"ק כד) שאסור להשתמש בו לתשמיש אחר.

[ביה"ל ד"ה ויראה לי]

הרי יש לו דין בית-הכנסא לשן ומה יועיל הפנוי⁽³⁾? אפשר משום דעל-ידי הבגד שבגה שם⁽⁴⁾ וכו', נצטרך שם בית-הכנסא מקנה⁽⁵⁾.

(3) משמע שהצוואה אוסרת את אויר המקום ולכן לא יועיל פינוי, והחזו"א כתב (א"ח סי' יז ס"ק ו) שאם אין לו מחיצות אין לו שם בית הכנסא, ואם יפנה או יכסה את הצוואה ואת העפר המזוהם, אין אויר המקום אסור. ולכן כתב החזו"א (שם ס"ק ז) שאם נפלו המחיצות, בטל מהמקום שם בית הכנסא ודי בכיסוי הצוואה.

(4) ואם עשה שינוי בגופו של בית הכנסא, כתב לקמן (סי' פד ס"ק ג) שמותר להניח בפתח מזוזה ולברך עליה ולקרוא ולהתפלל שם. אבל בלא שינוי מעשה בגופו, לא נעקר שמו ממנו ואסור לקרוא שם.

אמנם לענין רפת, כתב בביה"ל לעיל (סי' עט ס"ז ד"ה אבל) שפינוי הרפת לבד מועיל, ואפילו לא שינה דבר בגוף הרפת יכול לקרוא שם.

וכן לענין לול של תרנגולים, כתב בשו"ת לבושי מרדכי (א"ח סי' צא) ששונה דינו מבית הכנסא, כיון שאינו מיועד לצוואה אלא לשמירה על התרנגולים, ורק ממילא עושים שם את צרכיהם.

(5) והחזו"א כתב (א"ח שם ברדנים העולים), שאם פינה עפר מזוהם וסתר את כל הבית וחזר ובנאו 'לתשמיש אחר', מותר לקרוא שם.

[ביה"ל שם]

דאילי הם מטנפות מקל השקה⁽⁶⁾.

(6) ולענין עשיית סוכה ברשות הרבים, כתב בביה"ל לקמן (סי' תרלז ס"ג ד"ה וכן) שאף על פי שיש המפקפקים בדבר [משום שיש מהרבים שאינם מוחלים], מ"מ טוב לעשותה שם מאשר לעשותה במקומות המיוחדים להיפנות.

[ביה"ל ד"ה אבל]

נסתפק הפריימגדים אם צ"עין דוקא ארבעה קחצות או אפלו ג' קחצות⁽⁷⁾.

(7) והחזו"א כתב (א"ח סי' יז ס"ק ט), שכנגד מחיצה לעולם מותר לקרוא, ואילו כשהרוח הרביעית פרוצה במלואה אסור לקרוא כנגדה [ניתכן שמן התורה נחשב כרשות אחרת, כיון שדי בשלש מחיצות לעשות רשות היחיד], וכשאין רוח רביעית פרוצה במלואה וקורא שלא כנגד המחיצה, תלוי במחלוקת הפוסקים לעיל (סי' עט ס"ב) לגבי צוואה כנגדו ברשות אחרת.

הלכות קריאת שמע סימן פג

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ה]

כמו צוֹאֵה דִּינֵינָן (להו"ה) וְכַנְרָף שֶׁל רִעִי⁽⁹⁾ לְקַמֵּן בְּסִימָן פּוֹ דְּאָסוֹר אֶפְלוּ אֵין בּוֹ רִיחַ רַע⁽¹⁰⁾ וכו', בַּעַת שֶׁהוּא מְדַבֵּר דְּבַר־תּוֹרָה וְשֶׁאֵר דְּבַר־קִדְשָׁהוּ⁽¹¹⁾ וכו', בִּית־הַפֶּסֶס וְהַחֲלוֹן פְּתוּחִים⁽¹²⁾.

8 אבל אם אין הצוואה נוגעת במחיצות, או שהמחיצות עשויות מממתכת, כתב החזו"א (א"ח סי' יז בדינים העולים) שמותר לקרוא כנגדן, ויתכן שגם במחיצות העשויות מלבנים או טיח שהוא עב ואין הוזהא מחלחלת מבחוץ, שדין כמתכת. וראה בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' י אות ג) שכתב, שפשוט דברי הט"ז המג"א והמשנ"ב מורים שגם באין הצוואה נוגעת במחיצות אסור לקרוא כנגדן.

אולם אם מחיצות בית הכסא נמצאות מעל מקום התפילה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' לא) שיש להקל כדעת החזו"א אם אין צוואה ברובה בכתלים.

9 ולקרא כנגד צינור של ביוב, הורה הגרש"ז אויערבך (אשי ישראל פני"א ס"ט) שכיון שאינו עשוי אלא למעבר של הצוואה, אינו נחשב כעביט, ואין חילוק מאיזה חומר הוא עשוי ומותר לקרוא כנגדו. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (וזאת הברכה פ"ט) שאין לחוש שנבלעה בו הצוואה, ואם אין יוצא ממנו ריח מותר לברך כנגדו. והגר"ח קניבסקי (נקיט וכבוד בתפלה תשובה פא) כתב, שבצינור חרס צריך להזהר מלומר דברים שבקדושה כנגדו. מאידך, בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ז תשובה יז) כתב שצריך להרחיק מהצינור ארבע אמות, כי מלוכלך תמיד בדברים המטונפים, ואף כשעשוי מפלסטיק או כשעשוי מממתכת הוא בולע, שענינו רואות שלפעמים הוא נשבר ונראה שהוא בולע וסופג בליכולן, ואינו כעביט מממתכת שאין מצויה בו צוואה תדיר. ומ"מ אם מכסה את הצינור בבר מועיל, ואפילו אם צבעו נחשב ככיסוי.

10 ולענין מחיצות בית הכסא של זמנינו, כתב החזו"א (א"ח שם) שכיון שאפילו בתוכו אין ודאי שרינו כבית הכסא משום שאין הצוואה מתעכבת בו, על כן מבחוץ ודאי שאין להחמיר, משום שאין הצוואה נוגעת בכתלים, והקערה מצופה כעין זכוכית, וגם שהכתלים החיצוניים משמשים לכל הבית.

11 וביאר לעיל (סי' עו ס"ק ב), שבכל ההלכות האלו בכל מקום שנוכח הדין שאסור או מותר לקרוא שמע, הוא לאו דוקא קריאת שמע אלא הוא הדין תורה ותפילה ושאר עניני קדושה, בין בלשון הקודש ובין בלשון חול.

12 ואם החלון סגור אף שהוא מזכוכית ורואה דרכו צוואה, כתב לעיל (סי' עט ס"ק יד) שמותר לקרוא כנגדו.

[משנ"ב שם]

וּבַעֲצֵם עֵינָיו, לְכָל עֵלְמָא מְהִי בְּהָא יְגוּא⁽¹³⁾ וכו', וּמָתַר לְקָרֹת אֶפְלוּ בְּסִמָּן⁽¹⁴⁾, כִּיּוֹן שֶׁאֵין הַמַּחְצָה מִתְּחַת לְבֵית־הַפֶּסֶס⁽¹⁵⁾ לְבָדָה⁽¹⁶⁾.

13 ולענין אמירת דברים שבקדושה כנגד צוואה הנמצאת ברשות אחרת, כתב לעיל (סי' עט ס"ק יד) שנחלקו האחרונים אם מועילה עצימת עיניים או לא, ובשעת הדחק יש לסמוך על המקילים.

14 בדברי הט"ז האלו התקשה החזו"א (א"ח סי' יז ס"ק ה), שכיון שתוכו מיוחד לבית הכסא, אין לחלק אם בנאו מתחילה לשם בית או לשם בית הכסא. ועל כן כתב שאפשר שהט"ז דיבר בעשה מחיצה בין בית הכסא לבית במסיפס בעלמא, והכותל החיצון הוא לשמירת הבית.

ואם עשה את הכותל יותר עבה כדי שישמש כמחיצה בפני בית הכסא, כתב הדעת תורה (ס"א) שאפילו לדעת הט"ז מותר לקרוא כנגדו. ואם עשה לכותל של בית הכסא ציפוי מיוחד ליפוחו

מבחוץ, כמו שעושים כיום טיח או סיד על האבנים, הביא בהג"ה (שם) בשם הגר"ד בהר"ן שמותר לקרוא כנגדו.

15 ובבית הכסא שיש בו גם כוור המיוחד לרחיצת פניו ידיו ורגליו, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' ס) שקשה להתיר לקרוא בו, אף שאינו מיוחד רק לבית הכסא אלא גם לרחיצה.

16 ומטעם זה כתב בשו"ת אגרות משה (אהע"ז ח"א סי' קיד) שמותר לקרוא כנגד דלת סגורה של בית הכסא ואף נגד המזוזות והמשקוף, כיון שהם משמשים גם לבית. אמנם כתב שבבית הכנסת אין לעשות שדלת בית הכסא תיראה לבית הכנסת, שגנאי הוא לבית הכנסת. וראה ארחות רבנו (ח"א עמ' נו) מה שכתב בזה.

[משנ"ב ס"ק ו]

אֶכָּל אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אֶפְלוּ רַק פַּעַם אַחַת⁽¹⁷⁾.

17 ודוקא אם השתמש בשל עצמו, אבל אם עשה בית הכסא בקרקע של חבירו בגוילה, כתב החזו"א (א"ח סי' יז ס"ק ז) שאמנם העפר המוזהא נחשב לגרף ואסור לקרוא בפניו, אבל תוך המחיצות לא נאסר, ודי שיכסה את הצוואה או יפנה את העפר המוזהא ויוכל לקרוא שם.

[משנ"ב ס"ק ז]

וְאֶפְלוּ בְּתוֹךְ ד' אַמּוֹת⁽¹⁸⁾.

18 וכדעה זו הבריע החזו"א (א"ח סי' יז ס"ק ח), והוכיח מכך שהאיסור בתוך בית הכסא אינו משום הרחקה, שהרי בהזמנה אין חיוב להרחיק ואף על פי כן בתוכו אסור לאחר הזמנה, אלא הוא דין מיוחד שתוכו אסור.

[משנ"ב ס"ק ח]

וּמִקְּל מְקוֹם בְּתוֹכוֹ אָסוּר מְדַרְבְּנֵי⁽¹⁹⁾.

19 אבל במרחץ חדש, כתב לקמן (סי' פד ס"ק ב) שמותר לקרוא בו, ושונה בית הכסא שהוא מאוס יותר. ולברך כנגד חדר רחצה שאין בו שירותים, דעת הגרי"ש אלישיב (וזאת הברכה פ"ט) שיש להקל בכך.

[משנ"ב ס"ק ט]

רַק אוֹתוֹ הַמְּקוֹם שֶׁהֶזְמִין⁽²⁰⁾ וכו', כְּשֶׁצִּדֵּן לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ⁽²¹⁾.

20 והחזו"א כתב (א"ח סי' יז ס"ק ו), שמקום שאינו מוקף מחיצות אין לו שם בית הכסא, ועל כן לא נאסר המקום על ידי הזמנה.

21 ובבית הכסא שכבר השתמשו בו, כתב לעיל (סי' ג ס"ק ד) שאף קודם שנפנה אסור לדבר בו גם דברי חולין, ויתכן שלצורך גדול מותר.

[ביה"ל ד"ה הזמין]

חַל שֵׁם הַזְמָנָה, כִּיּוֹן דִּקְדָּה יִדְעַ בַּעַת הַזְמָנָה שִׁתְּהָ צִדִּין סָפֵק לְכַסּוֹת⁽²²⁾.

22 והחזו"א כתב (א"ח סי' יז ס"ק ט) שאף אם יחדו על מנת לכסות בכל פעם את הצוואה, נחשב לבית הכסא, ורק אם יחדו על מנת להוציא בכל פעם את הצוואה והעפר המוזהא, יש להסתפק בכך, וכמו בבית הכסא שלנו [שמבואר להלן (סי' כד)] בשם החזו"א שיש להסתפק האם נחשב בית הכסא, כיון שאין הצוואה מתעכבת שם.

[משנ"ב ס"ק י]

דְּשִׁמְא רְצוֹנוֹ הֵיָה לְסִיס דְּבֵית זֶה יִהְיֶה לְתַשְׁמִישָׁא בְּעֵלְמָא⁽²³⁾.

23 והטעם שצריך שדיבורו יהיה ברור ואין די להזמין במחשבתו, ביארו הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"כ דבר הלכה אות לב) והגרי"ח קניבסקי (שערי אמונה פאה פ"א אות ו ד"ה המשך בעמוד הבא

באר הגולה קטו

ג שם בנמרא
ד נדרים ז'
ה תרומים בפרק ג
ו מהלכות קריאת שמע
ז שם בנמרא ז טור
ח שם ר"י ח טור
זכנו זכנס

הלכות קריאת שמע סימן פג

(ה) אין מגיע לו ריח רע: ב *הזמינו לבית הכסא (ו) וצדין לא נשתמש בו, *מותר (ז) לקרות (ח) כנגדו אכל (ט) לא (כ) בתוכו: ג יאמר 'בית זה יהא לבית הכסא' ואמר על בית אחר 'וגם זה', דינים שנה. ואם אמר על השני 'ובית זה' ולא אמר 'וגם זה', הרי השני (י) ספק אם הזמינו לכך אם לא, הלפיכך אין קורין בו לבתחלה, ואם קרא בו נצא: ד 'בית הכסא שהוא בחפירה, ופיו 'ברחוק ארבע אמות מן הגמא, והוא עשוי במדרון בענין שהרעי מתגלגל ונופל מיד למרחוק, וכן המירגלים יורדין מיד לגמא, (יא) קסתום דמי ומתר לקרות בו, 'אם אין בו ריח רע וגם אין משתינין בו חוץ לגמא: הגה (יב) אכל

באר היטב

עכ"ל ע"ש: (3) בתוכו. פי' בתוך המחצת אם יש לו, ע"ש ס"ק שלפני זה. אכל במקחץ תש' מותר אפילו בו, דבחי' מאיס טפי, ולמחרת בו ד"ת גיל דמטר, ובקשר משנה פ"ג מהלכות ק"ש קמ' דאסור ונאחזו בדמאך בב"מ מותר להקרה חוץ מבית הכסא ובית המרחץ, ומדקנט סקס משמע אפילו כשרש אסור להקרה דומא דק"ש ותפלה ע"ש. ואין ראיה גדולה היא אלי, דמא דומא קרסן קמ' בקמסן ע"כ בלשן ארי וד"ק, ועין עשורית קמס:

באר הגולה

דכלאו הכי סוכרין שם הרבה אחרונים פן, ע"ש ויבטימן עט בהקדמה אות ז: *הזמינו לבית הכסא וכו'. ואין חלוק בזה בין הזמנה על ידי דבור להזמנה על ידי מעשה (כ"כ ה"י בנדרים). ולכאורה בענין שיהא הזמנה לעולם, אכל הזמנה לפי שעה לא מקרי הזמנה בזה, וראיה מלעיל סימן מב סעיף ג. אכל יש לדחות, דהא בלאו הכי הלא שם קמא לן הזמנה אפילו לעולם וכלי משיש לאו מלתא היא כלל, וכן הלא על-כ"פ אסור מדרבנן, ועל-כ"פ משום דבביתו הוא לקרא קריאת שמע ולהתפלל במקום שנקרא עליו שם מאיס בזה, וכמו שכתב הפוסקים, אמ"ן אפשר דהוא הדין אפילו בהזמינו לפי שעה גמי הכי הוא, וצריך עיון. ומכל מקום נקרא מנה מכל זה לענין מה שכתבנו במשנה ברורה דאם היה בו הזמנה ומעשה הוא בית הכסא גמור לכל דיניו, ומיילא דאסור מן התורה, דבדאי אם לא הזמינו רק לפי שעה לא הו' אסור מן התורה כ"ל. ומה שכתבנו עוד דאם במקרה נפנה שם וכו', דקמא משיש בלי הזמנה פרוש מהזמנה כלי משיש, דבזה לכלי עלמא בעלמא לאו מלתא היא, וכדאיתא בבבב"ב כ"ג ע"ב ע"ש, ואמ"ן מנין לנו להתמיר בזה בענינו: ועוד, דאמ"ן טמיתניהו וכלהו שבייל דנהדרעא, בן קמ' בספר 'בשר טוב ודבריו נכונים. ואף שפצאמי בשלחן ערוך של הגר"י שכתב דאם נשתמש בו רק פעם אחת הו' כיו' בית הכסא וישן ואסור מן התורה, על-כ"פ דקמ' נקמ' בבית הכסא שנקב לשם זה, או אפילו אם אין לו מחצת כלל והזמין זה המקום מתחלה לשם בית הכסא, אכל בלאו הכי לא. ועקר דינו דהגר"י שכתב דאסור מן התורה, נראה דרוב מלשון הרמב"ם והשלחן ערוך שכתב "שצדין לא נשתמש בו", משמע אכל אם נשתמש בו חוץ לה' בית הכסא וישן לכל דיניו. ואין להקשות על זה נקרא דכתיב "ויד תהיה לה וגו'", והנהי מקום מותר, הרי דהנהי שם הזמנה, ואפילו הכי המירה התורה לאסור שיקשה הצוה לדבר שם דבריה, וכמו שכתבו תלמידי רבנו יונה בפרק מ' שמתו בסופו, ומה עדיף כסור מאס פנה הצוה לגמרי דאסור? ויש לומר דשם לא היה חל שם הזמנה, כיון דהנהי יודע בעת הזמנה שיקרא צריך תכף לבסות⁽²²⁾, אי גמי, כיון דהו' לה לכל אדם ואדם יתר על אונן לתפ' תכף ולכסות, דומה הו' למד דמבאר בסימן א סעיף קטן א ב'מגן אברהם ע"ש, וגם לא עדיף זה מקום שהזמין לבקורה והניח בו את המט בפרוש על דעת לפנותו, דאיתא בטור יורה דעה סימן רסד דשרי, והובא לעיל ב'מגן אברהם סימן מב, ע"ש: *מותר לקרות וכו'. ע"ש במשנה ברורה סעיף קטן ז שכתבנו דאפילו

אכל אם בנה בחי' במחצת של בית שהסמיכה לאותו מחצת, אף-על-פי שאותו מחצת הוא מחצת של בית הכסא משם אין על אותו מחצת דין בחי' לענין זה ומותר לקרות אפילו בסמוך, כיון שאין המחצת מיוחדת לבחי' לבד. ומשיה' כל שיש בחי' בחצו' חדר מותר אין לקרות ק"ש או להתפלל בחצר כל שהבית הכסא לפניו כמלא עינו כיון צוה, והנהי בבחי' שאין בו חפירה אלא העוהה מנחת על הקרקע באותו שהי' בימי חכמי הסלמור ע"פ השדה,

משנה ברורה

המוקב בבית יוסף סימן פז, ע"ש שם: (ה) אין מגיע ריח רע, אסור עד שירחיק (ו) ד' אמות ממקום שפלה הריח, ובזה די אפילו לפניו לדעת המכסה. ודע, דדעת המכסה להחיר אפילו במחצות שאין גבוהות עשרה, דאיתא בבית יוסף, ובזה חולקים עליו כל האחרונים, ובגבוהות עשרה יש מן (ו) האחרונים שסוכרין קמה, ותרבה (ו) מן האחרונים שחולקין גם בזה, וטעמם, דסביא להו דכיון דהמחצות מיוחדות לקבל צוהה, כמו צוהה דינין להו⁽¹⁸⁾ וכגוף של רע⁽¹⁹⁾ לקמן בסימן פז דאסור אפילו אין בו ריח רע⁽²⁰⁾, וכן מדברי הגר"א בבאורו משמע גם כן שדעתו להחמיר בזה, וכן בפריימגדים ובדריי-החיים ושא"ר הרבה אחרוני זמננו כלם מחמירין בזה וסביא להו דצריך להחריק מהמחצות ד' אמות ולפניו כמלא עינו, אפילו פנו ממנו הצוה ואין בו ריח רע. ולכן צריך לזהר שלא לקרות ולהתפלל ולדבר בדבריה תורה בחצר כנגד בית הכסא כמלא עינו, אף-על-פי שהוא סגור ואי אפשר לראות הצוה שבו. ולכן נכון לזהר כשעושה סבה בחצר, (ח) שיעשה בענין שלא יהיה מנין מחצות בית הכסא נגד פתח הסכה כשהוא פתוח, דאז יהיה צריך לזהר בזה בעת שהוא מדבר דבריה תורה ושא"ר דברי קדש⁽²¹⁾. וכן אם יש נגד חלון ביתו בית הכסא והחלון פתוח⁽²²⁾, והוא עומד בביתו ופניו כלפי בית הכסא, (ט) נכון לזהר מלדבר אז דבריה תורה; ומכל מקום לעת הדחק יש לסמוך לתקל אם אין מגיע לו ריח רע, דאיכא ספק-ספקא ונהי' הבית יוסף והב"ח בסימן זה דמתירין במחצות גבוהות עשרה, והרא"ש בסימן עט סעיף ב דמתיר אפילו בצוהה כשהוא פרוש אחרת אף דרואה אותה. ובעו"מ עינו, (י) לכלי עלמא מהני בקהה גונא⁽²³⁾, עוד כתבו (יא) האחרונים, דמה דאנו מחמירין במחצות בית הכסא לרונם מבחוץ בצוהה, דוקא במחצות שאינם נעשים אלא בשביל בית הכסא, כגון שעשה בחצר חדר מיוחד לזה, אכל אם בנה במחצת של בית שהסמיכה לאותה מחצת, אף-על-פי שאותה מחצת היא מחצת של בית הכסא משם, אין על אותה מחצת דין בית הכסא לענין זה ומותר לקרות אפילו בסמוך⁽²⁴⁾, כיון שאין המחצת מיוחדת לבית הכסא⁽²⁵⁾ לבד⁽²⁶⁾: ב (ו) וצדין לא וכו'. אכל אם נשתמש בו אפילו רק פעם אחת⁽²⁷⁾, תו יש עליו שם בית הכסא וישן ואסור מן התורה, ומה עדיף כסור מאס פנה הצוה לאחרי-כך פנו ממנו הצוה וגם אין בו ריח רע, נראה לי דאין עליו שם בית הכסא כלל ומותר אפילו בתוכו, וכן מצאנו בספר 'בשר טוב, ועין בבאר הגולה: (ז) לקרות. ואפילו (יג) בתוך ד' אמותיו⁽²⁸⁾, (יג) ויש מחמירין בזה: (ח) כנגדו. דקמא לן הזמנה לאו מלתא היא ונפרעל בסימן מב סעיף ג, ע"ש שם. ומכל מקום בתוכו אסור (יד) מדרבנן⁽²⁹⁾, דהרי לה בביון גדול לקריאת שמע או לתפלה, ואפילו בדיעבד אם קרא והתפלל בתוכו לא יצא [לבוש]: (ט) לא בתוכו. דהנהי אם אותו המקום הוא בלא מחצות, אין אסור רק אותו המקום שהזמין⁽³⁰⁾; ואם מקום המושב שהזמין הוא מקף במחצות, (טו) אסור על-ידי ההזמנה כל שטח הקף שבתוך המחצות, ועין בסמוך סעיף קטן ז, אכל מבחוץ מותר בסמוך לו. כתב הבאר היטב, דלמחרת בדבריה תורה מותר בתוך בית הכסא הקדש כשצדין לא נשתמש בו⁽³¹⁾, וכן כתב האליה רבה. ופשוט דהבונים שבונים בית הכסא אסורים לכרך שם שום ברכה מבפנים במקום המחצות, ואפילו בעוד שלא בנו המחצות, דכיון שהקדשם להם המקום הרי נתיחד זה המקום לבית הכסא ואסור: ג (י) ספק אם הזמינו. דשקא רצונו היה לסיים דבית זה יהיה לתשמיש בעלמא⁽³²⁾, אלא שפסק או נמלך ולא סים דכרי: ד (יא) קסתום דמי. פרוש, דהי' לה כאלו אין המקום הזה בית הכסא כלל⁽³³⁾, (יז) ובין שיש לו מחצות מלמעלה על הגמא או לא: (יב) אכל אם משתיניו. רוצה לומר, (יח) ואפילו בשעה שאין שם מירגלים ואין בהם ריח רע, לפי שיש שם בית הכסא על מקום זה שמוחץ

שער הציון

(ה) ע"ש בבאר הגולה: (ו) ב"ח ופרי חדש: (ז) הש"י ומגן אברהם ותי"א: (ח) פריימגדים: (ט) דריי-החיים: (י) פריימגדים: (יא) הש"י ושא"ר: (יב) ע"ש אליה רבה: (יג) פרישה: (יד) אחרונים: (טו) מגן אברהם: (טז) הגר"י: (יז) הגר"י ופשוט:

הלכות קריאת שמע סימן עט

ביאורים ומוספים

5) ואנשים העומדים זה אצל זה, כתב במשנ"ב לקמן (סי' שסב ס"ק לח) שהם כמחיצה ונחשבים הפסק להתיר לדבר דברי תורה כנגד מקום שאינו נקי, והוסף בשעה"צ שם (ס"ק כא) שמועיל אפילו אם יודעים שהעמידם לשם כך, ואותם אנשים העומדים סביב המקום המטונף, כתב הפתח הדביר (סי' פז ס"ק ב) שאסורים לומר דברי קדושה אף כשמוחזירים את פניהם מהצואה, מאידך, בשו"ת הר צבי (אור"ח ח"א סי' פו) הסתפק באופן זה אם הם נחשבים מחיצה גם לגבי עצמם, ונשאר בצ"ע, וראה מה שכתבנו עוד במשנ"ב להלן (סי' כג).

[ביה"ל שם]

דלפי דברי הפריקונים הנ"ל פשוט הוא דלא צ"ע רק בצד הפסיק בינו לצואה, וצריך עיון⁶.

6) ולענין וילון המצוי בבתי חולים ואינו מגיע תוך שלשה טפחים לקרקע, כתב הגרש"ז אויערבך (נשמת אברהם אור"ח מהדור' תשס"ז, עמ' פו הע' 2), שמוותר לאדם הנמצא מהעבר האחד של הוילון להתפלל, כל עוד לא מגיע אליו ריח רע מהצואה שבעברו האחר של הוילון. ואף על פי שאין לוילון זה דין מחיצה המתרת, מי"מ נראה שנחשב כסיוע, כיון שלמעשה מכסה את הצואה או את העביט מעיני כל אדם. מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (אבני חשן ח"ג עמ' שעה ובשו"ת ציצ"א אליעזר ח"כ סי' יא), שכיון שאינו מגיע תוך שלשה טפחים לרצפה, אין לומר דברים שבקדושה כאשר מעבר לוילון יש גרף של צואה או מירגלים.

[ביה"ל שם]

דקל ש"היא ר"ס ארבעה עשרים חשיבה קצצה להסיר קננה⁷.

7) ובשיעור גובה המחיצה, כתב לקמן (סי' פז ס"ג ד"ה קתר) שצריך שתהיה גבוהה עשרה טפחים.

[ביה"ל בהקדמה אות ו]

צואה במקום לאו כסוי קרי⁸.

8) כלומר במים צלולים, אולם במים עכורים, כתב במשנ"ב לעיל (סי' עז ס"ק כא) שנחשבים לכיסוי. ואם קרשו המים והפכו לגלד וכפור, כתב במשנ"ב לקמן (סי' פב ס"ק א) שיש לומר שנחשבים לכיסוי, ולענין שלג כתב (שם) שנחשב לכיסוי.

[ביה"ל בהקדמה אות ח]

ומתקב"ם משמע, וס"ח פסק כן, דאף מלפניו די בדי' אמות⁹.

9) בביאור מחלוקתם, כתב הפמ"ג (משנ"ב ס"ק א בד"ה ח') שהב"ח סובר שחז"ל לארבע אמות אינו נחשב מחנהו ואינו אסור אלא מדרבנן, והם לא גזרו בצואה עוברת על יותר מארבע אמות גם כשהיא לפניו, ואילו הב"י סובר שכל מלא עיניו הוא מחנהו ואסור מדאורייתא, ועל כן גם בצואה עוברת אסור. וכתב המשנ"ב לעיל (סי' עז ס"ק ח) שלכתחילה יש להחמיר בכך.

[ביה"ל בהקדמה אות ט]

הא שותת וקל"שמן מארצא, מדרבנן¹⁰.

10) ולגבי שותת, הביא במשנ"ב לעיל (סי' עז ס"ק כז) את דעת הגר"ח צאנזאר שמפקפק בזה, ואם ימתין עד שיפסיקו לשתות על רגליו יעבור זמן תפילה, צירף בביה"ל לעיל (סי' עז ס"א ד"ה היה) את דעת הגר"ח צאנזאר שכנגד מירגלים שותתים אסור להתפלל מדאורייתא, והחמיר שלא יתפלל.

[משנ"ב ס"ק ז]

נקאה לי דאפשר דאין צריך לחזור לראש¹¹.

8) לגבי מי שעומד בתפילה והפסיק כדי לעשות צרכיו, ועל ידי זה שהה כדי לגמור את כולה, כתב בביה"ל לקמן (סי' צב ס"ב ד"ה יותר) שלכל הדעות חוזר לראש.

סימן עט

מי שנזדמן לו צואה בשעת קריאה

[משנ"ב ס"ק א]

אפלו אין מגיע מקנה ריח רע¹².

1) ואם מחזיק בידו או על בגדו דבר שנודף ממנו ריח טוב, כדי להתגבר על ריח רע היוצא ממנו, כתב בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' לח) והביאו בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' ט) שאם הריח הטוב גובר על הריח הרע הרי זה מותר בתורה ותפילה. וכן כתב הב"י א"ש חי (שנה א' פ' בא אות כח) שאם יש ריח רע המועכבו מללמוד יכול לשרוף שם איזה דבר שריח העשן שלו מבטל את הריח הרע, ומותר ללמוד שם. מאידך, השלמי צבור (מהרי"י אלגאזי, דיני נטילת ידים שחרית ס"ה עמ' כא) כתב שלא מועיל להעביר ריח רע על ידי בשמים, כיון שאין זה נקרא 'מחניך קדוש'. והגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה עב) הורה שיתכן שלא יועיל לבטל ריח רע של צואה על ידי בושם, כיון שאין זה נחשב אלא כסתירת האף.

ולגבי חולה שיש פתח בבטנו ותלוי שם כיס שלתוכו יוצאת הצואה, דעת הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ערכי רפואה ח"ב עמ' רל הע' ג) ושו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' יב) שלאחר שינקה את המקום ויכסנו יכול ללמוד תורה ולהתפלל, אף על פי שלא ימלט מריח רע כיון שבכיס יש צואה. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' יז) כתב, שכדי שלא יתבטל מתורה ותפילה יש להקל שישים בושם המבטל את הריח הרע.

[ביה"ל בהקדמה אות א]

ואם קרא במקום שראוי להספק ואחר כך מצא, חוזר וקורא¹³.

2) ואם קרא והלך מבלי לבדוק ואינו יכול לחזור ולבדוק, כתב לעיל (סי' עז ס"ח ד"ה קרא) שהפמ"ג נשאר בצ"ע בזה, והישועות יעקב (ס"ק ב) מסיק להלכה שאם הוא מקום שיש בו חזקת צואה כגון אשפה, יש להחמיר שיחזור ויקרא, אבל במקום שאין בו חזקת צואה, אינו חוזר וקורא.

[ביה"ל בהקדמה אות ב]

דחז"ל לארבע אמות, אף שהוא בתוך כמלא עיניו, תהיה קטרה¹⁴.

3) ולענין שמיעת ברכה מאחר כדי לצאת בה ידי חובה מדין 'שומע כעונה', כתב במשנ"ב לעיל (סי' עה ס"ק כט) שאינו מועיל, כיון שהוא עצמו לא יכול לענות.

[ביה"ל בהקדמה אות ה]

דבכסוי תליא דתקנא¹⁵.

4) ועל ידי כסוי הצואה נחשב מחניך לקדוש, אבל אם מכסה את עצמו בסדין, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' צו) שכנראה שאינו מועיל, כיון שאין מחנהו קדוש.

[ביה"ל שם]

וקל שיש הפסק בינו לצואה שרי¹⁶.